

CONTRIBUȚIA MEȘTERULUI GR. COVALIU LA DEZVOLTAREA ARTEI DE CONSTRUCȚIE A NAIULUI ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC

THE CONTRIBUTION OF ARTIZAN GR. COVALIU TO THE DEVELOPMENT OF PANFLUTE HANDCRAFT

ANDREI DRUȚĂ,

lector universitar, doctorand,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

CZU 780.641.5-057.21

Articolul este axat pe aportul adus în procesul de perfecționare tehnică și artistică a naiului românesc, de unul din cei mai renumiți meșteri constructori de instrumente populare din republică – G. Covaliu – și este realizat în baza mai multor interviuri cu acesta. Sunt dezvăluite date din biografia meșterului, care, având studii muzicale, a reușit să-și transforme pasiunea pentru acest instrument în profesie de o viață. Astăzi, G. Covaliu este cunoscut departe de hotarele țării și se numără printre cei mai renumiți meșteri de naiuri, cavale și fluiere din spațiul românesc, iar la instrumentele lui cântă cei mai renumiți artiști. De asemenea, în articol sunt prezentate și unele opinii ale meșterului G. Covaliu legate de istoria și tehnica construirii naiului, sunt prezentate tipurile de naiuri construite ș.a.

Cuvinte-cheie: nai, Grigore Covaliu, meșter de naiuri, perfecționarea tehnică a naiului

The article focuses on the contribution made in the process of the technical and artistic improvement of the Romanian Panflute, by one of the most famous folk instruments craftsmen from the Republic of Moldova – G. Covaliu, and it is based on several interviews with the maestro. Certain biographical details are revealed. Having a good musical background, the craftsman succeeded in turning his passion for these instruments into a profession for his entire life. Nowadays, G. Covaliu is well-known all over the world. He is considered to be one of the most reputable Panflute, Caval and Fluier craftsmen on Romanian shore. His instruments are played by the best-known artists. The article also presents some of master G. Covaliu's opinions concerning the history and technique of manufacturing Panflutes and the types of Panpipes produced by him.

Keywords: Panflute, Grigore Covaliu, Pan flute Craftsman, technique improvement of the Pan flute

Grigore Covaliu s-a născut la 28 iulie 1962 în satul Pârlița, Ungheni, fiind consătean cu mulți alți muzicieni de valoare din țara noastră, printre care Oleg Timuță, frații Nistreanu, Isidor Rusu ș.a. Și-a făcut studiile la școala din localitatea natală. Interesul și pasiunea pentru nai a apărut încă în copilărie când, fiind impresionat de sunetul unui nai făcut din trestie văzut la cineva din sat, și-a confecționat și el unul asemănător. Fără succes, însă, rănilor provocate de textura trestiei l-au făcut renunța la el.

După finisarea școlii și-a continuat studiile la Colegiul pedagogic din Călărași (1978 – 1982), unde a și făcut primii pași în studierea muzicii, a învățat primele noțiuni din teoria și practica interpretării. Având o dragoste enormă pentru muzică, a început să studieze acordeonul, însă, din cauza lipsei unui profesor stabil, care să-l îndrume, a învățat mai mult de sine stătător. Pe parcursul anilor, profesorii de specialitate s-au schimbat de mai multe ori, iar G. Covaliu a asimilat de la fiecare diferite viziuni de interpretare la acordeon, dar și legate de muzică în general.

O întâmplare fericită i-a trezit din nou interesul pentru nai – întâlnirea cu marele interpret și constructor de naiuri Petru Zaharia, care a evoluat într-un concert chiar în satul său natal, alături de orchestra *Fluieraș*. Văzând și ascultând pentru prima dată un nai profesionist, Grigore Covaliu a rămas profund impresionat, întrucât Petru Zaharia a fost unul din marii noștri instrumentiști, care pe lângă moștenirea artistică, a lăsat și tradiția creării unora dintre cele mai bune naiuri din lume. După concert, a luat adresa renumitului meșter, iar la puțin timp, l-a convins pe tatăl său să meargă să procure un nai din 20 de tuburi, în *G-dur*. Tot atunci, meșterul Petru Zaharia i-a făcut și o primă instruire în ceea ce privește modul de emiteră a sunetului la nai, printr-o simplă comparație cu modul de a sufla într-un capac de pix.

Ca și acordeonul, G. Covaliu a început să studieze naiul de sine stătător, ascultând imprimările de la radio a naiștilor din acea perioadă: Gh. Mustea, B. Rudenco, Gh. Zamfir. Dragostea față de muzica populară l-a făcut să descopere de sine stătător modalitățile de interpretare la nai.

După încercarea nereușită din copilărie de a confecționa un nai, G. Covaliu a mai avut încercări de a face instrumente, rezultatul uneia dintre ele fiind un fluiet, într-o tonalitate deosebită pentru un astfel de instrument și anume La bemol major. La vârsta de 17 ani, din interes deosebit față de sunetul și construcția instrumentelor muzicale, a făcut schimb cu un coleg – fluietul, pe cartea lui J. Vizitiu *Instrumente muzicale populare moldovenești* [4] pe atunci, unica sursă de informații legate de parametri necesari în confecționarea mai multor instrumente muzicale.

Astfel, încă în timpul studiilor la colegiul pedagogic din Călărași G. Covaliu a confecționat un prim nai, care a plăcut atât de mult unui coleg, încât acesta l-a și procurat cu o sumă destul de impunătoare pentru acele timpuri. Acest fapt l-a motivat și mai mult în acel moment și l-a încredințat că confecționarea naiurilor poate fi mai mult decât un simplu hobby. După mai multe naiuri confecționate din soc, în vacanța de iarnă din cursul I, i-a venit ideea să facă un nai din bambus, pentru care a folosit niște undițe, cu care a mers mai apoi la P. Zaharia, care a apreciat ceea ce a făcut bine și i-a arătat ce nu era prea reușit.

Anume P. Zaharia a fost nu doar primul interpret pe care l-a ascultat, ci și primul său profesor, și, după cum se exprimă însăși G. Covaliu, un exemplu, un „idol” în ceea ce ține de confecționarea naiurilor. Chiar dacă nu avea studii profesionale, P. Zaharia era nu doar un meșter de excepție, ci și un interpret deosebit, un adevărat virtuoz al instrumentelor populare de suflat. G. Covaliu s-a străduit mereu să se alinieze nivelului măiestriei lui P. Zaharia în construcția instrumentelor, iar în privința altor meșteri, mereu a încercat să găsească părțile pozitive în lucrul lor, căutând să însușească secretele meseriei.

După colegiu, a fost nevoit să meargă la armată, unde a învățat să cânte la clarinet – instrument cu care cânta în fanfară, iar mai apoi și la saxofon, la care a continuat să cânte și după armată. Deși îi plăceau foarte mult, din cauza unor probleme de sănătate, a fost nevoit să abandoneze aceste instrumente.

Între anii 1985–1988 și-a continuat studiile la Institutul de Arte din Chișinău, în clasa de nai a profesorului Grigore Rusu, contrabasist și naist, care s-a dovedit a fi și un mentor foarte bun pentru viitorul meșter. Datorită cunoașterii deja a mai multor instrumente, a încercat să atribuie legități din tehnica interpretativă la acestea și instrumentului alături de care își va continua drumul în viață. Având deja cunoștințe destul de vaste privind tehnica interpretativă, acordajul și poziția corectă la nai, viitorului meșter nu-i rămânea decât să-și concentreze toate eforturile pentru a dezvolta mai departe pe cât posibil tehnica mânării naiului. În același timp, începuse să confecționeze naiuri și în alte tonalități decât cea obișnuită G-dur, pentru a putea mai ușor interpreta lucrări în tonalități mai complexe.

După anul trei, își continue studiile în cadrul Conservatorului de Stat din Chișinău, clasa profesorului Ion Negură. După finisarea studiilor, a colaborat cu câteva orchestre, însă din cauza problemelor de sănătate avute după armată, nu a mai avut același elan pentru a-și continua activitatea artistică. A continuat să cânte la nai, dar fără a ieși pe scene mari, alături de orchestre mari. S-a dedicat în totalitate confecționării acestui instrument deosebit și s-a afirmat prin realizarea unora din cele mai calitative instrumente populare aerofone din spațiul românesc, fiind astăzi cunoscut în întreaga lume.

În cele ce urmează, ținem să expunem un șir aspecte ale confecționării naiului, din interiorul „laboratorului” său, vorbind despre etapele de creare a instrumentului, despre tipurile de naiuri și despre evoluția instrumentului în actualitate.

Confecționarea naiurilor, care la prima vedere ar putea părea destul de simplă, este un proces foarte complicat. Astfel, metoda de lucru a lui G. Covaliu include câteva etape de construire a naiului: alegerea lemnului, alegerea tuburilor, prelucrarea măduvei tuburilor, șlefuirea și lipirea tuburilor, acordarea, lăcuirea instrumentului, șlefuirea ambușurii tuburilor.

O primă etapă, extrem de importantă, este alegerea lemnului. În toată lumea, meșterii de naiuri utilizează diferite tipuri de materie primă în confecționarea instrumentelor printre care sunt: lemnul de abanos, de tisă, soc, corn, massaranduba, paltin creț, mai multe specii de palisandru, printre

care palisandru din America Centrală care se mai numește cocobolo și palisandrul de Madagascar, cunoscut și sub numele de „bois de rose” (din fr. lemn de trandafir) ș.a.

Totuși, chiar și cu această diversitate de materiale din care poate fi confecționat un nai, în topul preferințelor meșterilor, dar și a interpreților, rămân a fi naiurile din bambus. Acest lucru se datorează timbrului sonor, dar și greutateii reduse. În lume sunt cunoscute peste 1200 de specii de bambus. Nu toate însă sunt potrivite pentru a fi folosite în meșteritul naiurilor. Fiecare meșter are, având la bază experiența proprie, preferințe diferite vizavi de materialul utilizat. Am putea numi acest lucru „secret comercial”. Meșterul Grigore Covaliu, fiind un păstrător al tradițiilor confecționării naiurilor, utilizează preferențial bambusul originar din China sau din Coreea de Sud, dar nu se ferește nici de alte specii de lemn, având în colecție naiuri realizate din soc, din abanos ș.a.

Următoarea etapă în confecționarea unui nai este alegerea tuburilor de grosimea, diametrul și lungimea corespunzătoare, lucru foarte migălos, ce necesită multă atenție și îndemănare. Meșterul G. Covaliu afirmă că de multe ori două sau mai multe tuburi separate, care au un sunet frumos, calitativ, nu vor suna la fel de bine împreună, și, dimpotrivă, - tuburi care, fiecare în parte, nu au un sunet deosebit, împreună pot fi baza creării unui instrument cu o sonoritate excepțională. În acest context remarcăm, că unul dintre instrumentele de bază în procesul de confecționare a unui nai este șublerul, utilizat de meșteri mai ales în timpul selectării tuburilor pentru viitoarele instrumente.

De remarcat este individualitatea fiecărui instrument creat. Grigore Covaliu afirmă că deși orice meșter are anumite criterii ce țin de dimensiunile tuburilor folosite în confecționarea unui nai, nu vom putea găsi două instrumente identice. Pot fi utilizate zeci de îmbinări între diferite tuburi pentru a obține un instrument echilibrat ca sunet și formă.

După stabilirea tuburilor necesare pentru confecționarea unui nai, la o următoare etapă, ele sunt prelucrate, îndepărtându-se măduva din tuburi, iar mai apoi urmează procedeul de șlefuire interioară și exterioară a tuburilor, care mai apoi se aplatizează prin șlefuire pentru a fi lipite. Pentru acest procedeu va fi utilizat un suport care are aceeași formă ca și viitorul nai, raza curbei acestui suport fiind diferită de la meșter la meșter.

Odată lipite, tuburile sunt introduse într-un brâu special, confecționat din una sau mai multe bucăți de lemn. De obicei, pentru acest scop fiind utilizate specii de lemn moale ca nucul ș.a. O particularitate aparte a meșterului Grigore Covaliu este sculptarea brâielor pentru viitoarele naiuri dintr-o singură bucată de lemn, fapt ce conferă instrumentelor sale senzația unei îmbinări perfecte.

Următorul pas, față de care meșterul are o atitudine foarte meticuloasă este acordarea naiului, și aceasta poate fi una dintre cele mai provocări ale unui meșter de naiuri. Ceara este introdusă în tuburi cu ajutorul unor ustensile din bambus ale căror mărimi să corespundă cu diametrele interioare ale naiului. Este o etapă foarte anevoioasă, care necesită multă acuratețe, de multe ori chiar și interpreții cu experiență întâmpină dificultăți în acordajul instrumentului, naiul fiind un instrument cu probleme deosebit de mari ce țin de armonice (*germ. Obertöne*). Meșterul G. Covaliu are câteva principii pe care se bazează în timpul acordării naiului, fără de care, la fel ca și în cazul unor instrumente ca pianul sau țambalul, nu ar obține un acordaj fin. Principalul procedeu este foarte asemănător cu cele utilizate în acordarea pianului, sau a țambalelor și este bazat pe stabilirea octavelor, a cvintelor și a cvartelor urmate de ajustarea cât mai precisă a celorlalte intervale.

În ultima fază de construcție, naiul este lăcuit, fiindu-i aplicate mai multe straturi de lac, compoziția cărui este diferită de la meșter la meșter, cu șlefuire după fiecare din ele, după care urmează un ultim retuș, și anume – șlefuirea ambușurii tuburilor.

O calitate foarte pozitivă a meșterului G. Covaliu este faptul de a fi mereu receptiv față de părerea celor care-i mânuiesc zi de zi instrumentele. Această comunicare dintre meșter și interpret trece uneori în adevărate colaborări, astfel că în procesul de creare a naiurilor sale, el aplică de multe ori experiența lor în confecționarea naiurilor. Astfel, putem spune că acesta este un alt secret al măiestriei, al înaltei calități a instrumentelor lucrate de G. Covaliu.

În acest context, ținem să adăugăm câteva cuvinte despre igiena naiului, un factor foarte important de mentenanță a unui instrument de suflat și față de care, conform meșterului, fiecare instrumentist este obligat să manifeste o poziție cât mai fermă. Pentru a păstra un timp cât mai îndelungat calitățile sonore ale naiului, este necesară igienizarea regulată a instrumentului, recomandate în acest scop fiind alcoolul diluat cu puțină apă, iar mai apoi uleiurile de migdale sau de vaselină. Alternative ar fi recomandările unor meșteri de a curăța naiul și cu tinctură de propolis.

De asemenea, am dori să menționăm și tipurile de naiuri create de G. Covaliu. Predispus provocărilor din domeniu, meșterul confecționează naiuri de diferite forme, mărimi și în diferite tonalități. Totuși, dominante rămân a fi naiurile tradiționale din 20-25 de tuburi acordate în G-dur.

Denumire	Nr. de tuburi	Cea mai grava notă	Cea mai acută notă
Soprano	20	h^1	g^4
Alto	22	g^1	g^4
Tenor	25	d^1	g^4
Bas	22	g	g^3

La mijlocul secolului trecut, naiul era folosit preponderent în cadrul tarafurilor, ceea ce nu necesita instrumente cu diapazon prea mare. De cele mai multe ori, din cauza ușurinței în utilizare, erau preferate naiurile soprano, din 20 de tuburi, fapt care s-a schimbat cu trecerea anilor. Spre exemplu, dintre toate tipurile de naiuri confecționate de meșterul Grigore Covaliu, naiurile alto și tenor sunt cele mai răspândite printre preferințele instrumentiștilor atât din Republica Moldova cât și peste hotarele ei. De mai mulți ani, tot mai des interpreții folosesc naiurile tenor în forma tradițională, sau, în unele cazuri, la preferință se adaugă la diapazonul standard al naiului tenor de 25 de tuburi, încă un tub, și anume nota Do din octava I, obținându-se astfel în întregime diapazonul flautului, ceea ce permite lărgirea considerabilă a repertoriului posibil de interpretat la nai.

Odată cu apariția noilor generații de naiști, s-au mărit orizonturile interpretative ale acestui instrument. Deja naiul nu mai este întâlnit doar în tarafuri și orchestre, ci și în formații eterogene ce cântă cea mai diversă muzică. Astăzi, cu pași mici, dar siguri, naiul își face drum spre muzica academică, jazz, rock ș.a., fapt care a determinat meșterii de naiuri să-și aducă și ei la rândul lor aportul în dezvoltarea tehnică a acestui instrument.

În secolul XX, naiul repetă întocmai soarta vioarei, la distanța de câteva sute de ani. La fel ca și vioara, care până la Epoca Renașterii era prezentă în cultura muzicală a popoarelor europene în diferite forme, astăzi naiul este prezent pe întreg mapamondul, având diferite forme, fiind creat din diferite materiale etc. Și tot asemenea vioarei, doar că deja în a doua jumătate a secolului XX, naiul cunoaște o perfecționare tehnică spectaculoasă, după ce, – din cauza includerii în orchestrele moderne a unor instrumente precum acordeonul, clarinetul ș.a., – fusese treptat suprimat din componența acestora, riscând chiar să dispară. Revine, totuși, în componența ansamblurilor instrumentale în a II-a jumătate a sec. XX, datorită marilor naiști virtuozii, dar și a unei pleiade de meșteri de instrumente, printre care se află și G. Covaliu, alături de renumiții săi colegi sau precursori – P. Zaharia, L. Iorga, I. Preda ș.a.

Concluzionând, putem afirma că aportul adus de meșterul G. Covaliu în construcția și perfecționarea tehnică a naiului este unul substanțial. Activitatea sa coincide cu o perioadă în care naiul se afirmă tot mai mult în viața artistică din spațiul românesc, iar clasa de nai de la Chișinău cunoaște o dezvoltare impresionantă. Toate acestea au necesitat instrumente de înaltă calitate, oferite datorită dragostei pe care o poartă acestui instrument, perseverenței și talentului său.

Instrumentele lui Grigore Covaliu își au locul în colecțiile interpreților din țară, dar și a celor de peste hotarele ei, meșterul creând instrumente de o valoare ireproșabilă, de înaltă performanță, pentru

naiști din SUA, Coreea de Sud, Argentina, Rusia, România ș.a. Calitățile acustice bine echilibrate scot în evidență înalta calitate a instrumentelor meșterului Covaliu și în cadrul ansamblului de naiști *Pan Academic*, naiul fiind abordat aici nu doar ca instrument solistic, dar și ca instrument de acompaniament.

Calitatea ireproșabilă a instrumentelor lui Grigore Covaliu demonstrează că acestea nu sunt create de un simplu lemnar, lucru ce se întâmplă deseori în domeniul confecționării instrumentelor muzicale, dar sunt confecționate de mâna unui mare muzician și meșter, care și-a transformat meseria într-o adevărată artă.

Referințe bibliografice

1. ALEXANDRU, T. În legătură cu cercetarea instrumentelor muzicale populare în România. In: *Folcloristică. Organologie. Muzicologie. Studii*. București: Ed. Muzicală, 1980.
2. GHILAȘ, V. Timbrul în muzica instrumentală tradițională de ansamblu. Chișinău: Ed. Șearec-com, 2001.
3. IOVU, V. Metodă de nai. Chișinău: Literatură artistică, 1982.
4. ВИЗИТИУ, Ж. Молдавские народные музыкальные инструменты. Кишинев: Литература артистикэ, 1985.